

Lakatos Sándor

Karácsony, Jézus születésének örömhíre

„A világoŝság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be.” (Jn 1,5)

Keresztény Testvéreim! Íme örömet hirdetek Nektek karácsony ünnepén: A betlehemi csillag feltűnésének híre és a pásztoroknak megjelent angyalok dalos serege örömhangon zengik, és hozzák hírül idén is Neked, karácsonyt ünneplő jámbor keresztény testvérem, hogy Isten szeretete fényességgel tölti el a szenvedésben sínylődő világot, mert elküldte közénk szent Fiát, a mi igaz tanítómesterünket. Örülünk és örvendezzünk, mert üdvözítő született ma nekünk, a betlehemi kis Jézuska!

Ünneplő gyülekezet! A fenti jelzőkkel és bibliai utalásokkal teletűzdelt körmondat már-már közhelyes is lehet, hiszen lényegét egyszerűen is el lehet mondani, talán valahogy így: *Karácsony, Jézus születésének örömhíre.*

Ebben az ünnepi istentiszteleti órában felteszem a kérdést: vajon kell-e nekünk karácsony ünnepén jelképekkel díszített körmondatokban szólni, ha a lényegét egyszerűen és érthetően is el lehet mondani? Jézus maga tanít a Hegyi Beszédben arról, hogy ne szaporítsuk feleslegesen a szót, beszédünk legyen egyértelmű, nem pedig felesleges fecsegés. Igaz, a vonatkozó bibliai helyen Jézus az imádkozásról szól, én mégis kérdezem, hogy karácsony ünnepén vajon kell-e nekünk hangzatos szólamokkal dicsérni az Istent? Sőt megkérdezhetem, hogy vajon szükséges volt-e az adventi úton heteken keresztül a karácsonyi készülődést szorgalmazni, és újra meg újra elmondani azt, amit minden hívő ember jól ismer? Mert a lényeg egy mondatban is kifejezhető: *Karácsony, Jézus születésének örömhíre.*

Nincs közöttünk olyan, aki először hallaná a születéstörténetet, hiszen már kisgyermek korunkban beleivódik emlékezetünkbe annak minden bibliai eredetű vagy néphagyományban megszületett jelképe, és nincs közöttünk olyan, aki ezt az egyszerű kijelentést éretlenkedve hallgatná.

Mégis fontos nekünk a csodálatos csillag feltűnéséről, a régi próféciáról, az angyali karról, a rémült pásztorokról, az útrakelő napkeleti bölcsekről és a betlehemi jászolbölcsőről idén karácsonykor is hallani. Azt hiszem, a mindenkori ka-

rácsonyt ünneplő embernek igénye van arra, hogy a minden évben újra ránk köszönő karácsonyi ünnepekörben az ünnep egyszerű tanulságát a jelképek és szertartások segítségével újraértelmezze, újra kézzelfoghatóvá tegye, benne önmagát ismételten felfedezze és megtalálja. Úgy hiszem, csak így válhat karácsony tanulsága mindenki számára egy folyton megújuló személyes élménnyé. De fontos ez számunkra azért is, mert Jézus születése keresztény ember számára olyan jelentőségű esemény, amely tömondatban kifejezve túl egyszerű és megfoghatatlan.

Ellentmondásosnak látom azt a tényt, hogy bár a karácsonyi jelképek sokasága arra hivatott, hogy Jézus személyének különleges és fontos voltát hangsúlyozzák, és hogy az ünnep lényegét megfoghatóvá tegyék számunkra, mégis gyakran éppen ez a gazdag jelképvilág jelenti a problémát. A jelképek végtelen sora vonja el a mai ember figyelmét az ünnep lényegéről. Nekünk, templomi szertartásban is karácsonyt ünneplő keresztényeknek emlékeznünk kell arra, hogy a díszek, a dalok, a rigmusok, az ünnepi játékok, a konyhabéli ingyencségek és a gyermekeinket szereplésre bíró templomi ünnepélyek csupán eszközei annak, hogy az ünnep forgatagában figyelmünk a betlehemi Jézus személyére és az őáltala képviselt értékrendre irányuljon még akkor is, ha a jelképek teszik számunkra az ünnepet megfoghatóvá.

A világszerte létező számtalan karácsonyi hagyomány lenyűgöző változatosságot mutat. Az élő szokások és népi hagyományok egy része szigorúan bibliai alapú, azonban ez az ünnepekör számtalan népi eredetű hagyományelemmel gazdagodott. A vallási hagyományok, a népszokások, a jelképek jól megférnek együtt, ha a kapitalista reklámpiar a jó ízlés határaitól tudomást nem véve el nem torzítja azokat.

A népi hagyomány a betlehemes pásztorjátékokban probléma nélkül ötvözi a két bibliai születéstörténet jelképvilágát. Jól megférnek egymás mellett a kíváncsi pásztorok és az ajándékokkal hódoló napkeleti bölcsek. Sőt, a szabad képzelet szárnyán a bölcsek rendszerint királyokká nemesednek, és a pásztorok maguk is saját kincseikkel, vagyis sajttal, kolbásszal ajándékozzák meg a betlehemi kisdedet. Ez a változatos hagyomány és jelképvilág végtére is azt mutatja, hogy Jézus személyét és a karácsony jelentőségét milyen sokféleképpen képzelik el ma is az egyes közösségek. Nem mondunk újat azzal, ha megállapítjuk, hogy vallási értelemben minden közösség a maga lelki igénye, neveltetése és műveltsége szerint értelmezi az evangélium üzenetét, ezen belül Jézus személyét és a karácsonyi evangéliumot.

A Jézus személyével kapcsolatos szemléletbeli különbözőségek már a kereszténység első évszázadaiban is léteztek. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint

maga az Újszövetség tartalma. Az Újszövetségben mind a négy evangélium egyéni módon, helyenként ellentmondásosan mutatja be ugyanazt a Jézust. Míg Máté evangélista a törvényt betöltő Jézusról, Márk a félreértett tanítóról, Lukács a minden testi és lelki bajokat gyógyító mesterről tudósít, addig János, egy mindenekfelett uralkodó rendező elvvel, a Logossal vagy az Igével azonosítja Jézust. A négy evangéliumban összesen két, hagyományos értelemben vett születéstörténetet olvasunk (a Máté, illetve a Lukács szerinti evangéliumokban), melyek a maguk során részleteiben egymástól eltérő eseményekről írnak.

Az evangélium tartalmának szabad értelmezése eredményezte az egyes felekezetek közötti különbségeket is. A legfontosabb eltérések ugyanis éppen a Jézusról alkotott felfogásban mutatkoznak. Unitárius hitünk szerint nincs is ebben semmi kivetnivaló, hiszen az evangélium lehetőséget ad arra, hogy mindenki a maga felfogása szerint keresse lelkének üdvösségét. Mégis fontos lehet, hogy unitárius ember hitének megfelelően tudja értelmezni karácsonyi jelképeit, és gyermekeinek egy, a hitfelfogásunkkal összeegyeztethető karácsonyi örömeztetést tudjon megtanítani.

Valahányszor karácsonyi műsort kell összeállítanunk gyermekekkel, diákokkal, azzal találjuk szembe magunkat, hogy a karácsonyi dalok és versek számtalan olyan elemet tartalmaznak, amelyek megzavarhatják a tiszta jézusi evangéliumot kereső embert. Talán Te is észrevetted már, Testvérem, hogy a karácsonyi születésnek örvendező dalocska esetenként hirtelen a szenvedésre, mártíromságra és halálra készülő Jézusról kezd szólni. Gyakran megütheti a fülünket, hogy a jászolbölcsőben gügyögő kis Jézuskáról valamiféle bűneinket megváltó, helyettünk szenvedni készülő, poklok sötétsége ellen küzdő isten-emberre terelődik a szöveg mondanivalója. Mondanivalóm egyik klasszikus példája a Ghymes együttes *Mária altatója* című közismert dalának a szövege. Az első szakaszban arról a meghitt helyzetről szól, amikor az anya az újszülöttjét ringatja, és elemi szeretetével édesgeti: *Jó estét, jó estét, Ég s Föld fia, / Te vagy a Jézuska, ő Mária, / Bátyád aranyos Nap sugara, / Húgocskád ezüstös Hold sugara. / Csicsíja, baba, csicsíja, baba, / Ne sírj, Máriánál van vacsora! / Tejet iszik az Isten fia, / Édes tejet iszik Isten fia.*

A gyönyörű karácsonyi legendárium elevenedik meg előttünk. A születés öröme, a kisgyermek ragyogása betölti a karácsonyt ünneplő keresztény ember lelkét. Igazi karácsonyi idill, ami az Élet születését ünnepli. Van-e, kell-e szebb és mélyebb misztérium, mint ez? A második szakaszban azonban már a következőket halljuk: *Keres már a katona, hogy elvezet, / Keres már a gazdag, hogy kinevet, / Keres a halál, hogy megszeret, / Keres már a halál, hogy megszeret. / Zöldellik*

ágacska - a keresztfád,/ Ébred a magocska - töviskoronád, / Szeretne mégis ez a világ, / Szerethetne mégis ez a világ.

A fenti sorok hallatán az lehet az érzésünk, hogy a karácsonyi örömezenet a húsvéti szenvedéstörténettel keveredve jelenik meg. Mintha a születés és remény örömét gonoszul beárnyékolná a szenvedés és a halál fekete gyászos félelme. Ha volt már ilyen benyomásod, karácsonyi dalok vagy versikék hallatán, tudnod kell, hogy nem vagy egyedül ezzel az érzéssel.

Hadd beszéljek arról, hogy a német evangélikus egyházban az utóbbi néhány évben egy érdekes jelenség figyelhető meg. A német protestánsok egy jelentős része a keresztény hit lényegét próbálja újraértelmezni. Egyes lelkészek szerint *lehet úgy kereszténynek lenni, hogy valaki nem a keresztre feszítés megváltás jellegét helyezi az evangélium középpontjába*, hanem a remény újjászületésének örömét. Jelképesen tehát a szenvedést és mártíromságot jelképező kereszt helyett a remény, a szeretet és a fény újjászületését jelképező bölcső kerül a vallási értékrend középpontjába.

A „megváltástan vitájának” nevezett eseménysorozat Németországban egy rádiós áhítatsorozat kapcsán robbant ki. Burkhard Müller, egykori bonni szuperintendens (püspök) 2009 húsvétjára készülve egy rádióadásban kijelentette: *„Nem hiszem, hogy Jézus a mi bűneink miatt halt meg.”* Ezzel a kijelentéssel az egyházfő szembehelyezkedett azzal a teológiai nézettel, amit a keresztény világ nagy többsége évszázadok óta szakadatlanul vall és tanít, nevezetesen, hogy Jézus világrajövetelének (kizárólagos?) célja és értelme az, hogy az emberiség bűnei miatt (helyett) szenvedjen a kereszten. A német lelkipásztor ezzel a kijelentésével kimondta azt, ami miatt a dogmakereszténység a történelemben az unitáriusokat sokszor számon kérte és kiutasította soraiból. Nekünk, erdélyi unitáriusoknak ez a fajta gondolkodásmód és hittani tétel nem újdonság, hiszen évszázadok óta ez hitünk alapja.

A szuperintendens kijelentése, mint ahogyan az várható volt, heves vitákat szült a német evangélikus egyházon belül, és nem csak ott. A tudósítások szerint több száz telefonhívás és levél érkezett az evangélikus rádióadó düsseldorfi központjába. A megszólalók között volt megrökönyödött és tiltakozó vélemény, de akadtak elismerő hangon szólók is. Az egyik hallgató ezt írta: *„Már gyerekkoromban is lelkiismeret-furdalásom volt emiatt, és szomorú voltam, mert egyszerűen nem tudtam belenyugodni abba, hogy ez a szegény Jézus már akkor az én buta bűneim miatt keresztre feszítettet.”*

Nem is csoda – mondom én, válaszolva ennek a hallgatónak és a hasonlóan gondolkodóknak –, hiszen a mi hittani világunkból nézve a német egyházfő által megkérdőjelezett hittani tétel célja éppen ez: lelkiismeret-furdalást kelteni az

emberben, hogy cselekedeteiben és gondolataiban a „tökéletes hívő” minden percen a helyette szenvedő Krisztusra gondoljon.

Keresztény Testvéreim! Egyházam arra nevelt, hogy más hitét tiszteletben tartsam, de azt is megtanította, hogy Isten, mindenek teremtője és gondviselője, szerető Atya, aki szeretetből teremtette ezt a világot. Az én hitem szerint az üdvösségét kereső ember a szeretet által lelhet megbocsátásra és feloldozásra, nem pedig a lelkiismeret-furdalás táplálása által. Jézus az Isten és ember közötti kapcsolatot leggyakrabban egy ideális szülő-gyermek viszonyhoz hasonlította. Mi sem kézenfekvőbb szemléltetés tehát számunkra, mint egyszerűen Jézus tanítását felelmegetni. Meggyőződésem szerint a gyermeket szeretetben kell nevelni a jóra, sok bizalommal és türelemmel megelégedezni, hogy saját maga találja meg a járható életútját. Nem hiszem, hogy a lelkiismereti zsarolás helyes nevelési forma lenne, és ez a gondolat megjelenik a valláslélektan világában is.

Jézus tehát, amikor Istenről tanít, egy tökéletes szeretetről és egy tökéletes bizalmi viszonyról beszél. Ez tanításának legfontosabb tétele: szeretni az Istent és szeretni az embert. Jézus maga a tökéletes szeretet eszméjének tanítója, tolmácsa. Hitvilágunkban ő az, aki ezt az értékrendet szó szerint megszemélyesíti. Magától adódik tehát ünnepünk lényegének megfogalmazása: *Karácsony, Jézus születésének örömhíre.*

Karácsonykor a tökéletes szeretetnek a földi megjelenését ünnepeljük, vagyis a szeretetteljes bizalom megszemélyesítőjének a világra jöttét. Annak a Jézusnak a megszületését ünnepeljük, aki tanításával elhozta számunkra ezt az ismeret, aki életével és tanításával példát állított elénk. Ez a színtiszta karácsonyi örömmé, amit nem árnyékolhat be semmiféle halálfélelem, semmiféle bűntudat, semmiféle lelkiismeret-furdalás. Karácsonykor a színtiszta szeretet születik újjá, nem véletlenül az év azon napján, amikor a téli napforduló után a fényt, a világosságot jelképező Nap hatalma újra elkezd erősödni, és elkezd visszaszorítani a világra nehezedeő sötétséget. Ezt a világosságot pedig már semmilyen sötétség nem tudja visszatartani, vagy elfedni. Az újjászületett fény december 24-én megújulva beragyogja az egész teremtett világot.

Az alapgondolatként felolvasott bibliai vers János evangéliumának első sorából való. Egy himnusz-szerű szövegben hangzik el, amely Jézus világra jöttét és színre lépését ünnepli. Mondhatjuk úgy is, hogy ezek a sorok a János evangélista szerinti születéstörténetet mondják el. Ebben a Prológusnak nevezett, evangéliumot bevezető szövegben nem olvasunk sem angyalokról, sem pásztorokról, sem szent családról. Hagyományos jelképek nélkül bár, de a gondolat közép-pontjában Jézus személye áll. Ebben a jánosi evangéliumrészben a hagyományos karácsonyi jelképek nélkül keressük Jézus világrajöttének örömmé.

Az evangélista a kezdetet dicsérő részben egyetlen egy fogalmat helyez a tanítás középpontjába: az Igét, ami testté lett ebben a földi létben. Jézus személyét dicséri, akit a sötétségben ragyogó fényvel azonosít. Az alap gondolat szerint ezt a fényt „a sötétség nem fogadta be”, vagy egy másik fordítás szerint pedig ezt a fényt „a sötétség nem kerítette hatalmába”. A teológia mint minden tudományág feltételezi, hogy a világot egyetlen törvényszerűséggel meg lehet fogalmazni. Ezen törvényszerűség leírásához az eredeti görög szöveg a Logosz kifejezést használja, amit a magyar bibliafordítás az Ige kifejezéssel ad vissza. A Logosz az evangéliumok születésének idejében egy közismert és használatos fogalom volt, amit magyarul úgy is fordíthatnánk, hogy a *világ rendező elve*. A Logosz a filozófiában és a teológiában olyan elemi fogalom, mint például a zeneművészetben a hangjegy, vagy a matematikában a számjegy. Így láttatja tehát János evangélista Jézust: a világ rendező elvének. Benne látta megtestesülni a világrendező szeretet törvényét. Karácsonykor ez a rend válik újra és újra láthatóvá.

Nézzünk körül Testvéreim, és lássuk meg, hogy ilyenkor helyére kerülnek a dolgok. Fedezzük fel, hogy ezen evangéliumi bölcsesség közelségében tisztábban látszik az életünkben a rendezetlenség! Ilyenkor, amikor karácsony hangulata megérinti a lelkünket, könnyebben felszínre törnek a mélyből a rég elhanyagolt érzések, melyek a családtagokat szorosán egymáshoz kötik. Ha karácsony fénye betölti az otthonunkat és a lelkünket, egyértelműen megfogalmazható, hogy kik a szeretteink, és kik azok, akikkel az életünk maradéktalanul összefonódik.

Hiszem ugyanakkor, hogy a nagy szeretetből fakadó rendező elv mentén, vagyis a szeretet újjászületésének idején válik nyilvánvalóvá az is, hogy hol a helyünk a társadalomban, és hogy mennyire vagyunk képesek a felebarát iránti szeretet megélésére. Ha szétnézzünk, láthatjuk, hogy ilyenkor kicsit többet foglalkoztatja a világot az irgalmasság, az alamizsnálkodás, a szeretetszolgálat. Ilyenkor helyére kerülnek a dolgok, mert az a természetes, ha odafigyelünk a rászorulókra, a szenvedőkre, a nélkülözőkre. Az a természetes, ha észrevesszük a szeretetlenségben sínylődött, az elmagányosodottat, a szenvedélybetegét. A jászobölcső közelében egyértelműbbé válik emberi mivoltunk esendősége és mulandósága, mert még a csillagok állása is arra ösztönöz, hogy jobbak legyünk, vagy ahogy János evangélista fogalmaz: a világosság a sötétségben fénylik, mert ezt a fényt a sötétség nem kerítette hatalmába.

A betlehemi bölcső közelségében nincs helye zsarnokszerű istenképnek, vagy hamis hittal táplált félelemnek. Innen távol maradnak a vérengző heródesek, a hatalmukat fitogtató pilátusok, a hivatali széküket féltő főpapok. Itt nincsen más, csak a szent szülepár, akik drága kisdédük álmainál őrködnek, és remélnék szebb holnapot, mert a világosságnak, a fénynek, a szeretetnek évről évre újjá

kell születni, hogy a dolgok újra és újra a helyükre kerüljenek. A gondjai és bajai között vergődő ember lelkét időnként meg kell érintenie a szeretet újjászületésének evangéliuma, ezt üzeni idén is a karácsony.

Kislányom karácsonyi szereplésre készülve a következő kis köszöntőt tanította nekem a napokban: *Mikor szent karácsony angyalai szállnak, / Öröm a vendége minden igaz háznak! / Eltörpül ilyenkor a lárma, az árnyék, / Megszépül a szívben minden igaz szándék! / Békés Boldog Karácsonyt kívánok!*

Azt hiszem, ennél szebben és tisztábban nehezen lehet elmondani, hogy karácsonykor mire van szüksége az ünneplő léleknek. Engedjük hát, hogy a létezés alapeleme, a szeretet testet öltjön bennünk idén is, vagy mondjuk hagyományos jelképekkel és ünnepi szavakkal ugyanezt: engedjük, hogy a betlehemi kisdéd idén is újjászülessen megfáradt és szeretetre éhes lelkünkben.

Ámen.